

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Toimintaterapian koulutusohjelma

Anniina Kaljunen & Heini McNichol

Learning Cafesta Tarinatuokioksi - dialogisuuden kehittäminen mielenterveyskuntoutujien asumis- yksikössä

Opinnäytetyö 2016

Tiivistelmä

Anniina Kaljunen ja Heini McNichol
Learning Cafesta Tarinatuokioksi - dialogisuuden kehittäminen mielenterveys-
kuntoutujien asumisyksikössä, 38 sivua, 5 liitettä
Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala, Lappeenranta
Toimintaterapian koulutusohjelma
Opinnäytetyö 2016
Ohjaajat: lehtori Tuula Hämäläinen, Saimaan ammattikorkeakoulu, vastaava
sairaanhoitaja Kati Ahokas, Oljamikoti Oy

Tämä opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Oljamikoti Oy:n Lappeenrannan Savimäen toimipisteen kanssa. Oljamikoti Oy on yksityinen ympärivuorokautista tuetua asumista ja hoivapalvelua mielenterveyskuntoutujille, kehitysvammaisille tai muutoin hoivaa tarvitseville tuottava asumisyksikkö. Työn tarkoituksena oli kehittää yhteisön dialogisuutta yhdessä henkilökunnan ja asukkaiden kanssa. Tehtävinä oli kehittää sunnuntain yhteisökokousta pilotoimalla kahvilakeskustelumene-
telmä, toteuttaa ja kuvata käyttäjälähtöinen kehittämisprojekti Savimäen yksikössä sekä selvittää palautteen keräämisen avulla onko pilotilla vaikutusta yksikön arkeen.

Lopullinen yhteistoiminnan muoto tarkentui asteittain palautteen ja havaintojen perusteella neljän eri kahvilakeskustelutuokion aikana. Keskustelutuokioita varten valmistettiin erillinen vihko, johon liitettiin säännöt ja henkilökunnalle vinkkejä tuokion ohjaamiseen. Tutkimuspäiväkirjaa kirjoitettiin koko prosessin ajan jäsentämään opinnäytetyön tekijöiden ajatuksia ja havaintoja. Yhteenveto projektista tehtiin raportointivaiheessa.

Työn lopputuloksena yhteisöön syntyi uusi toiminnan muoto: Tarinatuokio. Palautteen perusteella tuokiosta on tullut osa yksikön arkea. Se pidetään sunnuntaisin iltapäiväkahvin yhteydessä ja sen ohjaa työvuorossa kulloinkin oleva henkilökunta. Henkilökunta kertoi olevansa positiivisesti yllättyneitä Tarinatuokioihin osallistuvien asukkaiden määrästä. Joidenkin asukkaiden keskustelutaidot ovat henkilökunnan mukaan mahdollisesti kehittyneet Tarinatuokion myötä.

Asiasanat: mielenterveyskuntoutus, yhteisöllisyys, dialogisuus, kehittämisprojekti

Abstract

Anniina Kaljunen, Heini McNichol

Developing the Use of Dialogue in a Residential Unit for People with Mental Health Conditions, 38 pages, 5 appendices

Saimaa University of Applied Sciences

Health Care and Social Services, Lappeenranta

Degree Programme in Occupational Therapy

Bachelor's Thesis 2016

Instructor: Senior Lecturer Ms Tuula Hämäläinen, Saimaa University of Applied Sciences, lead nurse Kati Ahokas, Oljamikoti ltd.

This Bachelor's thesis was made in collaboration with Oljamikoti Ltd:s Savimäki unit, which is a private residential unit providing supported living and care 24 hours a day for people with mental health conditions, learning disabilities or generic need for care. The purpose of this project was to develop the use of dialogue in the Savimäki community, comprising of residents and staff.

The thesis is a functional development project that started with a meeting between the authors and staff in Savimäki. The concepts of occupational therapy were introduced and the possibilities of development work were discussed. An initial screening form examining interaction in the community was developed based on the discussion and sent to the Savimäki unit. The method of development was then chosen by the authors along with the topic of the thesis.

The outcome of the project was an application of the utilised method of development. Feedback from staff suggests that the applied development method has become a part of the weekly schedule in the unit. The application is a discussion group carried out on Sundays alongside the afternoon coffee. The group is run by the staff who facilitate the active participation of residents in the group.

Key words: residential care, community, dialogue, development project

Sisällys

1	Johdanto.....	5
2	Dialogisuus.....	6
2.1	Kuulluksi tuleminen.....	6
2.2	Dialogisuus ja sosiaalinen rakenne yhteisössä.....	7
2.3	Kanadalainen malli asiakaslähtöisestä mahdollistamisesta.....	8
3	Kehittämismenetelmät.....	10
3.1	Living Lab.....	11
3.2	Learning Cafe.....	12
4	Oljamikoti Oy.....	13
5	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävät.....	15
6	Toteutus.....	15
6.1	Learning Cafesta Tarinatuokioksi.....	19
6.1.1	Lähteminen.....	22
6.1.2	Asuminen.....	23
6.1.3	Maailman meno.....	24
6.1.4	Raha.....	25
6.2	Palaute.....	26
7	Pohdinta.....	27
7.1	Tulokset.....	27
7.2	Toteutus.....	29
7.3	Oman oppimisen pohdinta.....	31
7.4	Eettisyys.....	32
7.5	Jatkokehittämisideat.....	33
	Kuviot.....	34
	Taulukot.....	35
	Lähteet.....	36

Liitteet

- Liite 1 Suostumuslomake
- Liite 2 Taulukko Learning Cafen muovaumisesta
- Liite 3 Tarinatuokio-vihko: Tarinatuokion säännöt
- Liite 4 Tarinatuokio-vihko: Ohjeita ja vinkkejä ohjaajalle
- Liite 5 Palautelomake

1 Johdanto

Monissa mielenterveyskuntoutujien kodinomaisissa asumisyksiköissä esiintyy erityyppisiä toistuvia vuorovaikutuksen ongelmia asukkaiden ja henkilökunnan välillä. Kun pitkään psykiatrisen sairauden kanssa eläneen tahto kapeutuu, tottumukset taantuvat ja suorituskyky surkastuu, henkilökunta törmää asukkaita kuntouttaessaan arjen haasteisiin päivittäin. Sosiaali- ja terveysministeriön mielenterveyskuntoutujien asumispalveluita koskevassa kehittämissuosituksessa (STM 2007) todetaan, että vaikeasti toimintarajoitteisten kuntoutujien olemassa oleva toimintakyky pitää pyrkiä säilyttämään. Kuntoutustoimintaa rikastetaan tarvittaessa erityistyöntekijöiden, esimerkiksi toimintaterapeutin palveluilla. Tavoitteena on myös tukea uusien kuntoutusmenetelmien ja toimintamallien kehittymistä kokeilu- ja kehittämishankkeissa.

Opinnäytetyössämme sovellamme käyttäjälähtöisen kehittämisen periaatteita yhdistettynä toimintaterapiassa paljon käytettävään dialogisuuteen. Toimintaterapiassa pyritään aina dialogiin asiakkaan kanssa, siis avoimeen ja suoraan keskusteluun, jossa tavoitellaan yhteistä ymmärrystä käsillä olevasta asiasta. Hyvä dialogi on vuoropuhelua, jossa annetaan jokaiselle mahdollisuus tuoda omat ajatuksensa esiin, vaikka ei itse olisikaan samaa mieltä. Dialogissa ihmiset ajattelevat yhdessä.

Opinnäytetyössämme kehitämme Oljamikoti Oy:n Savimäen asumisyksikön yhteistoimintaa koko yhteisön kanssa avoimempaan ja kommunikoivampaan suuntaan tekemällä yksikössä pilotoinnin Learning Cafe -menetelmästä. Kehittämistyön peruspilareita ovat avoimuus, vapaaehtoisuus, osallisuus ja yhteistyö. Laajempaan tavoitteenamme on, että kokeilumme jälkeen nämä arvot näkyisivät enemmän Savimäen yksikön työssä sekä yhteisön jäsenten tavassa toimia ja olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

2 Dialogisuus

Dialogi on monelle sosiaali- ja terveysalan työntekijälle tuttu termi, mutta sen merkitystä voi tuskin liikaa korostaa. Sana dialogi tulee kreikan kielestä ja sana dia tarkoittaa läpi, kun taas logos kuvaa merkitystä. Toisin sanoen puheen läpi tai kautta virtaa merkitys. Suomen kielessä sanalle dialogi on myös vastine: kuunteleva keskustelu. (THL 2015)

Dialogisten menetelmien avulla saadaan esille hiljaista tietoa sekä synnytetään avointa ja suoraa keskustelua, jossa on tavoitteena yhteinen ymmärrys (THL 2015; THL 2012). Stakesin huoli puheeksi -oppaassa (2012) Arnkil ja Eriksen kuvailevat dialogisuuden olevan asenne tai tapa, miten ihmisten kesken ollaan vastavuoroisesti, ei niinkään metodi. Dialogissa aihetta tutkitaan yhdessä siten, että keskustelu on kuuntelevaa ja vastavuoroista.

Hyvä dialogi on vuoropuhelua, jossa annetaan jokaiselle mahdollisuus tuoda omat ajatuksensa esiin, vaikka ei itse olisikaan samaa mieltä. Dialogissa ihmiset ajattelevat yhdessä, minkä vuoksi on hyvä hellittää omista vakaista käsityksistä ja kuunnella muiden osapuolten ajatuksia uuden oppimisen mahdollistamiseksi (Arnkil & Eriksen 2012). Dialogissa ei ole tarkoitus opettaa muita, vaan jokainen voi oppia toisiltaan. Arnkil & Eriksen (2012) toteavatkin painopisteen olevan enemmänkin kuuntelemisessä kuin puhumisessa, eikä dialogin lopputulosta tiedä kukaan. Heidän mielestään juuri siinä onkin sen eteenpäin työntävä ja uudistava voima. Dialogin ei ole tarkoitus olla pelkästään kuuntelua tai puhetta, se toteutuu myös eleinä, tunteina ja ilmeinä. (Arnkil & Eriksen 2012.)

2.1 Kuulluksi tuleminen

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisussa (2015) kerrotaan jo pelkän kuulluksi tulemisen antavan asiakkaalle voimia ja vähentävän stressiä ja huolta. Asiakkaalle voi valjeta kuulluksi tulemisessa jopa sellaisia voimavaroja, joita hän ei itsellään tiennyt olevan. Jos mietitään esimerkiksi vastasyntyntä lasta, niin hän hakee kuulijaa ja vastakaikua itkemällä. Kun joku vastaa lapsen huomionhakuun, muuttuu hänen tunnetilansa myönteisemmäksi hätähormonien kortisolin ja adrenaliinin laskun vaikutuksesta. Kuulluksi tulleella lapsella lisääntyvät myönteiset

tunteet sekä hormonit oksitosiini ja endorfiini, jotka liittyvät hyvään oloon ja liittymiseen. (THL 2015.)

Kuulluksi tuleminen välittyy puhujalle kuuntelijan lähettämistä viesteistä. Kuuntelijan ilmeet ja eleet myötäelävät puhujan kanssa, kun hän on aidosti läsnä tilanteessa (THL 2015). Myös Seikkula (2008) kertoo artikkelissaan kehon asennon viestivän sisäisestä puheesta. Sisäisellä puheella tarkoitetaan suhtautumistapaa eli ajattelua tai asennoitumista. (Terveyskirjasto 2009.) Myös äänenpaino, - sävy ja syke kertovat aidosta kuuntelemisesta (THL 2015).

2.2 Dialogisuus ja sosiaalinen rakenne yhteisössä

Perinteistä laitousyhteisöä voidaan kuvata valta- ja vastuusuhteiden perusteella pyramidimalliseksi: johto ylimpänä, henkilökunta johdon ja asiakkaiden välissä ja asiakkaat vähiten valtaa ja vastuuta omaavina pyramidin pohjalla. Terapeuttisen yhteisön lähtökohtana on henkilöstön ja asiakkaiden välisen raja-aidan madaltaminen lisäämällä ja parantamalla keskinäistä kommunikaatiota, luomalla ja tuemalla asiakkaiden osallistumista yhteisön elämään ja antamalla heille enemmän valtaa ja vastuuta itsestään, toisistaan ja koko yhteisöstä. Johtajilla ja esimiehillä on ratkaiseva rooli muutoksen onnistumisessa. (Murto 2013, 19.)

Terapeuttisessa yhteisössä yhteisen, jaetun sosiaalisen todellisuuden rakentaminen edellyttää johtoa, henkilöstöä ja asiakkaita erottavien kuilujen ylittämistä. Yhteisen sosiaalisen todellisuuden rakentaminen perustuu jatkuvaan yhteisölliseen dialogiin johdon, henkilökunnan ja asiakkaiden kesken. Tämän dialogin ydin on avautumisessa ja kuuntelussa, joilla voidaan rakentaa keskinäistä, vastavuoroista ymmärrystä. Terapeuttisen yhteisön tietoisesta hyödyntämisestä keskeisimmät haasteet liittyvät yleensä juuri yhteisön rakentamiseen, yhtenäisen henkilöstöyhteisön luomiseen ja vertaisryhmän luottamuksen hankkimiseen. (Murto 2013, 18.)

Murron (2013, 53) mukaan sosiaalinen oppiminen terapeuttisessa yhteisössä tapahtuu yksilön ja yhteisön vuorovaikutusprosessissa. Yksilö saa yhteisössä käyttäytymisestään sekä positiivista että negatiivista palautetta: palkkioita, rangaistuksia ja etuoikeutuksia tai etuoikeutuksien menetyksiä riippuen siitä, miten vastaa yhteisön asettamiin odotuksiin. Palkkioiden ja rangaistusten vaikutus riippuu

aina vastaanottajan henkilökohtaisesta, subjektiivisesta kokemuksesta. Onnistuminen ja siitä saatu positiivinen palaute luovat uskoa itseen ja lisäävät itseluottamusta. Vastaavasti epäonnistumiset vievät uskoa omaan kykyyn selviytyä. Luottamuksen palauttaminen omaan pystyvyyteen vaatii useita korjaavia kokemuksia eri arkielämän osa-alueilla. (Murto 2013, 52)

2.3 Kanadalainen malli asiakaslähtöisestä mahdollistamisesta

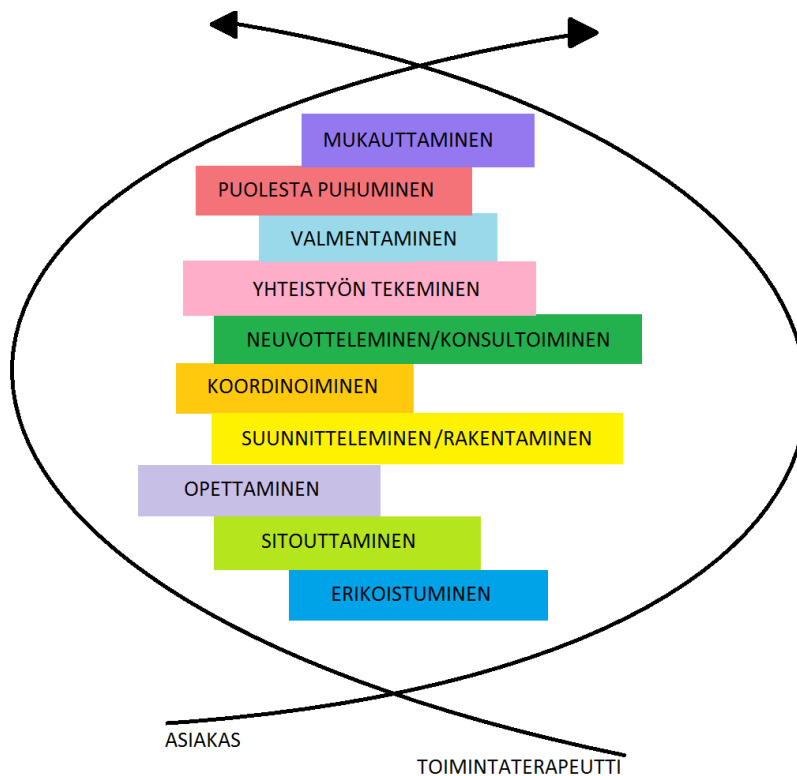
Kanadalaisen toimintaterapian näkökulman mukaan toiminnan mahdollistamiseen liittyy erilaisia arvoja ja uskomuksia, jotka liittyvät toimintaan, ihmiseen ja ympäristöön sekä terveyteen, hyvinvointiin ja oikeuteen toimia. Townsandin ja Polatajkon (2007) mukaan toiminta voi luoda merkityksiä elämälle ja jäsentää ihmisten käyttäytymistä. Se myös muokkaa ympäristöä ja ympäristö vaikuttaa toimintaan. Toiminta on myös tärkeää ihmisen terveyden ja hyvinvoinnin sekä toiminnallisen oikeudenmukaisuuden kannalta ja sillä voi olla terapeuttinen vaikutus. (Townsand & Polatajko, 2007.)

Asiakkaan eli ihmisen katsotaan olevan erityinen, toiminnallinen olento, joka on arvokas ja hänellä on arvo omana itsenään. Kanadalaisen näkökulman mukaan ihmisellä on oikeus tehdä erilaisia valintoja elämässään ja määrätä omista asioistaan. Oletetaan myös, että jokaisella ihmisellä on jonkinlaisia kykyjä osallistua toimintaan. Ihmiset myös jossain määrin muuttuvat ympäristönsä vaikutuksesta ja toiminnallaan muokkaavat ympäristöä. Ympäristö nähdään kokonaisuutena, joka koostuu yhteisöistä ja kulttuurista sekä fyysisistä ja sosiaalisista osatekijöistä. (Townsand & Polatajko 2007.)

Toimintaterapian tehtävänä on mahdollistaa asiakkaan toimintaa, olipa asiakas sitten yksilö, ryhmä, yhdistys, yhteisö tai organisaatio. Mahdollistaminen toimintaterapiassa tarkoittaa sitä, että asiakas on aktiivinen osallistuja kaikissa toimintaterapiaprosessin vaiheissa. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä & Rusi-Pyykönen 2013, 217.)

Toiminnan asiakaslähtöinen mahdollistaminen vaatii toimintaterapeutilta erilaisia taitoja (Kuvio 1). Opinnäytetyössämme tarvitsimme mukauttamisen taitoa, jotta pystyimme soveltamaan valitsemamme kehittämismenetelmän yhteistyökumppanimme tarpeisiin sopivaksi. Sovelsimme menetelmän toteutusta siten, että se

haastaa ja kannustaa sekä henkilökuntaa että asukkaita osallistumaan toimintaan.

Kuvio 1. Asiakslähtöisen toiminnan mahdollistamiseen tarvittavat toimintaterapeutin taidot (mukailtu Hautala ym. 2013, 218)

Yhteistyön tekeminen näkyi siinä, että työskentelimme yhteistyökumppanimme kanssa yhdessä, emmekä kehittäneet toimintaa keskenämme yksikön ulkopuolelta käsin. Ilman yhteistyötä toiminnan kehittäminen ei olisi ollut mahdollistakaan. Kunnioitimme yhteistyöyksikkömme työntekijöitä ja asukkaita koko prosessin ajan ja olimme aidosti kiinnostuneita heidän näkökulmistaan ja kokemuksistaan, joiden avulla kehittämistyöstämme muotoutui hyödyllinen juuri heille. Konsultoin ja neuvottelin roolissa olimme, kun kuuntelimme työntekijöiden ja asukkaiden erilaisia näkökulmia keskustelujen aiheina olleisiin asioihin ja rohkaisimme ja kannustimme kaikkia osallistujia käymään dialogia: siis kuulemaan toisiaan ja kunnioittamaan toistensa mielipiteitä, vaikka ne olisivatkin erilaisia.

3 Kehittämismenetelmät

1990-luvulla alkoivat Suomessa psykiatrian suuret muutokset, kun laitoshoidtoa alettiin purkaa ja hallitsevaksi tuli avohoitoajattelu. Elettiin aikaa, jolloin psykiatria koskevissa asenteissa tapahtui paljon kulttuurillisia myönteisiä muutoksia, ja käsitys hoidosta alkoi muuttua kuntouttavampaan suuntaan. Palveluita alettiin hajauttaa ja perustettiin pienempiä kuntouttavampia hoitoyksiköitä. (Hyvönen 2008.) Onkin tärkeää, ettei mielenterveyskuntoutujien asumispalveluiden jatkuva kehittäminen unohdu, vaikka palveluiden kehittämistä on tapahtunut 1990-luvun jälkeen paljon. Kuntoutuminen tapahtuu yksilöllisesti, mutta jokaisen kohdalla pienikin askel kohti itsenäisempää elämää on palveluiden kehittämisen ja uusien toimintatapojen kokeilujen arvoista.

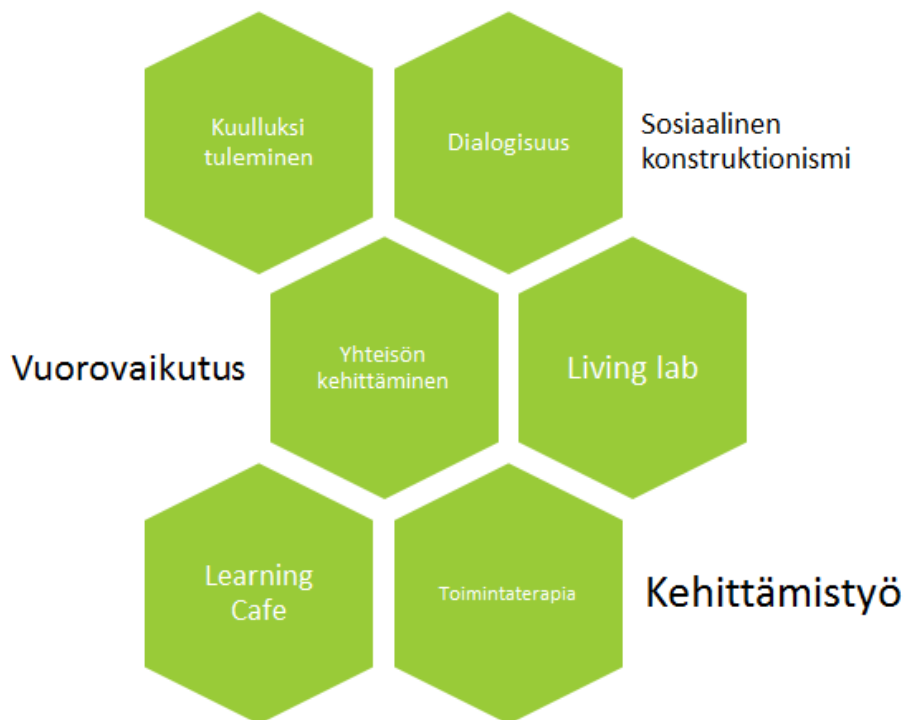
Kehittämistyö on siis toimintaa, jonka tavoitteena on luoda uusia ja parempia palveluja, tuotantovälineitä tai -menetelmiä. Kehittyminen ja kehitys voivat olla aktiivisen toiminnan seurausta tai ne voivat tapahtua sattumalta. Kehittymisellä tarkoitetaan yleensä muutosta parempaan suuntaan. Kehittämistä on olemassa paljon erilaista ja se voi tapahtua ilman tutkimusta tai tutkimuksen kanssa. Tutkimus ja kehittäminen toimivat hyvin yhdessä, koska tutkimus voi tarjota perusteita toiminnalle. Perusteet auttavat ymmärtämään asioita, ja kehittyminen on todennäköisempää. (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 21.)

Erilaisilla kehittämishankkeilla voidaan tähdätä esimerkiksi yritysten, työyhteisöjen tai organisaatioiden työmenetelmien tai muiden käytäntöjen parantamiseen tai kokonaan uusien suunnitteluun. Kehittämishankkeita leimaa tiivis yhteistyö yrityksen tai muun yhteisön kanssa. Kehittämishankkeet ovat yleensä kestoiltaan pitkäaikaisia. Opinnäytetyössä kehittämistyö ja sen vaiheet, sen aikana tapahtunut toiminta ja tulokset dokumentoidaan niiltä osin kuin ne opinnäytetyön toimeksiannon ja tehtävien kannalta ovat tarkoituksenmukaisia. (Heikkilä 2014, 26.)

Dokumentointi on olennainen osa hankkeita ja projekteja. Koko projektin ajan tulee pitää tutkimuspäiväkirjaa, johon kirjataan kaikki tapahtumat, kuten sähköpostit, palaverit, keskustelut, havainnot ja muutokset. Tutkimuspäiväkirjaa kirjatessa on hyvä pitää mielessä, että kirjaukset vastaavat kysymyksiin milloin, ketkä ja

mitä. Tutkimuspäiväkirja on tärkeä osa työtä viimeistään raportin kirjoittamisvaiheessa. (Heikkilä ym. 2008, 115.)

Tässä työssä valitut kehittämismenetelmät ja teoreettinen viitekehys muodostavat yhdessä moniulotteisen kokonaisuuden, jonka kaikki osat liittyvät jollakin tavalla toisiinsa (Kuvio 2). Erilaisten teoreettisten käsitteiden ja ajatussuuntien sekä käytännön arkitiedon soveltaminen ja yhdisteleminen ovat olennainen osa tätä työtä.

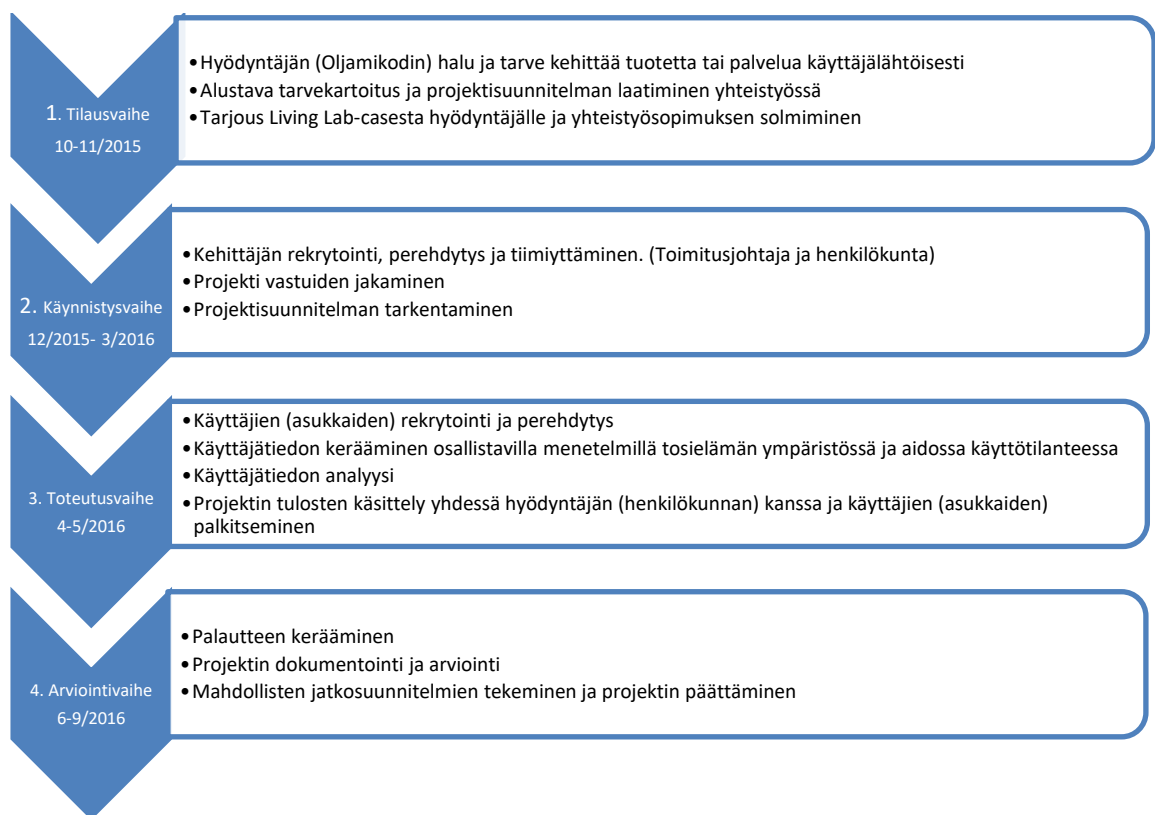
Kuvio 2. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

3.1 Living Lab

Living Lab on käyttäjälähtöisen kehittämisen menetelmä, jossa kehitetään yritysten, erilaisten järjestöjen tai julkisen puolen tarjoamia palveluita tosielämän toimintaympäristöissä. Living Lab on saanut alkunsa 1990-luvun Yhdysvalloissa juurikin asumisen tutkimuksesta ja kehittämisestä. (Pasila 2013.) Kymenlaakson ammattikorkeakoulun (2012) mukaan peruspilareita Living Lab -toiminnassa ovat prosessiin osallistuvat toimijat eli hyödyntäjä, kehittäjä ja käyttäjä. Living Lab -terminologiassa hyödyntäjällä tarkoitetaan yrittäjää eli kehitettävän palvelun

omistajaa, tässä tapauksessa Oljamikoti Oy:tä. Kehittäjällä puolestaan tarkoitetaan esimerkiksi korkeakouluja, kehittämissyhtiöitä ja suunnittelutoimistoja. Kehittäjänä toimivat tässä prosessissa opinnäytetyön tekijät eli me. Käyttäjällä tarkoitetaan tuotteen tai palvelun loppukäyttäjää. Meidän työssämme loppukäyttäjät ovat Oljamikoti Oy:n tuottaman tehostetun palveluasumisen asukkaita.

Käytimme Living Lab-prosessin runkoa sapluunana suunnitellessamme kehittämistyötä, sillä sen vaiheet istuivat työmme ideologiaan erinomaisesti. Kuvasimme Living Lab-prosessin runkoon meidän opinnäytetyömme vaiheet havainnollistamaan prosessin kulkua (Kuvio 2).

Kuvio 3. Opinnäytetyöprosessi Living Lab- toimintamallin runkoa soveltaen (Mukailtu Heikkanen ja Österberg 2012)

3.2 Learning Cafe

Päätimme käyttää dialogisuuden kehittämisessä Learning Cafe -menetelmää, joka on yksi ns. kahvilatyöskentelyn muodoista. Learning Cafe, toiselta nimeltään oppimiskahvila on tapa ideoida ja oppia. Se on keskusteluun, tiedon luomiseen ja siirtämiseen tarkoitettu yhteistoimintamenetelmä. (Innokylä 2012.)

Kahvilatyöskentelyn muotoja tunnetaan monilla eri nimillä ja niiden käyttötarkoitus voi soveltaa tarpeen mukaan. Kahvilakeskusteluja voi helposti varioida rakenteita, ihmisten määrää ja kiertoa sekä esimerkiksi kysymysten käyttöä muuntelemalla ja näin räätälöidä sen palvelemaan erilaisia tarkoituksia. Kahvilatyöskentely on keskusteluun perustuva menetelmä, jonka voima on eri pöydissä tapahtuvien keskustelujen sisältöjen ja ideoiden tehokkaassa kierrättämisessä. (Facilitation Arena 2016.)

Menetelmässä oleellista on keskustelu. Keskustelussa tärkeää on selittää omia ajatuksiaan ja näkemyksiään, sekä löytää yhteistä ymmärrystä. Toisten ryhmässä olevien esiintuotuja ajatuksia voi kommentoida ja kyseenalaistaa, mutta tärkeintä kuitenkin on pyrkiä löytämään ryhmän yhteinen mielipide. Menetelmässä voi parhaillaan oppia tekemään yhteisiä ratkaisuja. (Innokylä 2016.)

Learning Cafe -menetelmään liittyy kiinteästi Open Space –filosofia, joka sanelee Learning Cafe –kokouksille säännöt. Open Space mahdollistaa ihmisten kiinnostuksen ja innostuksen hyödyntämisen ja antaa kokoukseen osallistujille mahdollisuuden ottaa vastuuta kokouksen kulusta ja vaikuttaa sen lopputulokseen. Open Space -filosofian mukaan toteutettu Learning Cafe alkaa ilman varsinaista muodollista työjärjestystä ja etukäteen suunniteltuna on useimmiten vain teema. Koontumisen tarkoitus ja teema ohjaavat kokouksen kulkua ja ihmisten energian suuntautumista keskusteluissa. (Toivola 2013.)

4 Oljamikoti Oy

Opinnäytetyömme yhteistyökumppanina toimi yksityinen ympärivuorokautista hoivaa ja tuettua asumista tuottava Oljamikoti Oy:n Savimäen yksikkö. Talossa on 13 asukaspaikkaa mielenterveyskuntoutujille, kehitysvammaisille tai muutoin hoivaa tarvitseville. Jokaisella asukkaalla on omassa itse sisustamassaan huoneessa wc- ja suihkutilat. Yhteisiä tiloja ovat keittiö, ruokailu, saunatilat ja ryhmähuone. Savimäen yksikön tilat soveltuvat liikuntarajoitteisille. Kodinomaisessa yksikössä työskentelee vakituisesti seitsemän sosiaali- ja terveysalan koulutuksen (lähihoitaja, sairaanhoitaja) saanutta työntekijää. (Oljamikoti Oy 2016.)

Virallinen termi Oljamikoti Oy:n tuottamalle asumispalvelulle on tehostettu palveluasuminen. Tehostettu palveluasuminen on asumismuoto vaikeasti toimintarajoitteiselle kuntoutujalle, joka tarvitsee ympärivuorokautista tukea ja jatkuvaa hoivaa ja huolenpitoa (STM 2007). STM:n (2007) laatiman mielenterveyskuntoutujien asumispalveluja koskevan kehittämissuosituksen mukaan tehostetun palveluasumisyksikön vastaavalla työntekijällä sekä yksikössä toimivilla työntekijöillä 1/3:lla on korkeakoulu- tai opistotasoinen koulutus. 2/3 työntekijöistä on suorittanut toisen asteen koulutuksen. Tehostetussa palveluasumisessa on henkilökuntaa paikalla ympärivuorokautisesti.

Savimäen yksikkö tarjoaa yksilöllisyyden kunnioittamiseen ja kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan perustuvaa perushoitoa ja palveluja. Kodinomaisen yksikön tavoitteena on asukkaiden fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen. (Oljamikoti Oy 2016.) Salo ja Kallinen (2007) tutkivat vuonna 2004 mielenterveyskuntoutujien asumispalveluiden laatua ja osoittivat kuinka asumisen, hoidon ja kuntoutuksen laitostavat tekijät siirtyvät sairaanhoidosta asumispalveluihin. Salo ja Kallinen (2007) pitävätkin asumispalveluiden ensisijaisena tehtävänä itsenäisen elämän tukemista ja kuvailevat moniammatillisuuden tärkeyttä sen saavuttamiseksi. (ASPA 2011.)

Savimäen yksikössä pyritään tukemaan asukkaiden itsemääräämisoikeutta yksilöllisesti. Jokaisen asukkaan kanssa tehdään hoito/kuntoutussuunnitelma yksilöllisten tarpeiden ja tavoitteiden mukaan. Vaikka hoito- ja kuntoutussuunnitelmat räätälöidään yksilön tarpeiden mukaan, tehostetussa palveluasumisessa suunnitelma sisältää aina kuntoutujan tukemisen hänen arjessaan ja päivittäisissä tomissaan kuten siivouksessa, lääkehoidossa, ruokailun järjestämisessä, hygienian hoidossa ja pyykinpesussa (STM 2007). Hoito- ja kuntoutussuunnitelman lisäksi jokaisen asukkaan kanssa tehdään palvelu- ja vuokrasopimus (Oljamikoti Oy 2016).

Savimäessä pyritään tukemaan ja rakentamaan kodin ulkopuolisia kontakteja ohjaamalla asukkaita osallistumaan erilaisiin harrastuksiin ja vapaa-ajan toimintoihin (Oljamikoti Oy 2016). Jo vuonna 1948 YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa on todettu, että jokaisella ihmisellä on oikeus työhön, lepoon, opetukseen, vapaa-

aikaan ja yhteisöön osallistumiseen (Ihmisoikeudet 2013). Myös Sosiaali- ja terveysministeriö on kirjannut mielenterveyskuntoutujien asumispalveluita koskevaan kehittämissuosituksen (2007) vaatimuksen tehostetussa asumispalvelussa asuvan kuntoutujan vapaa-ajan ja yhteisöllisyyden (lähiyhteisössä ja yhteiskunnassa) tukemisesta.

5 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävät

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli dialogisuuden edistäminen Oljamikoti Oy:n Savimäen yksikön kanssa yksikön henkilöstön ja asukkaiden yhteistyön edistämiseksi.

Opinnäytetyömme tehtäviksi tähdentyi:

- Sunnuntain yhteisökokouksen kehittäminen pilotoimalla Learning Cafe -menetelmä Savimäen yksikössä.
- Toteuttaa ja kuvata käyttäjälähtöinen kehittämisprojekti ja tarkastella sen tuloksia kriittisesti.
- Selvittää pilotin jälkeen, onko Learning Cafella vaikutusta yksikön arkeen. Jos on, niin millaista.

6 Toteutus

Kiinnostuimme asumispalvelujen kehittämisestä omien kokemusiemme pohjalta. Toinen opinnäytetyön tekijöistä on työskennellyt työn yhteistyökumppanina toimivassa Savimäen yksikössä. Toinen opinnäytetyön tekijöistä on puolestaan ollut työharjoittelussa samantapaisessa mielenterveys- ja päihdekuntoutujien asumispalveluiden yksikössä kolmannella sektorilla. Keskustellessamme asumispalveluiden kuntoutuksen haasteista ja tehostetun palveluasumisen asukkaiden toimintakyvystä, heräsi ajatus aiheen tutkimisesta.

Aloitimme opinnäytetyön ideoinnin marraskuussa 2015 kartoittamalla Oljamikodin toimitusjohtajan kiinnostusta kehittää kanssamme Savimäen yksikön toimintaa. Toimitusjohtajan kiinnostumisen myötä järjestimme joulukuulle tapaamisen, jossa esittelimme kehittämistyön mahdollisuuksia ja toimintaterapian ajatuksia

palaverissa mukana olleelle toimitusjohtajalle, yksikön vastaavalle hoitajalle sekä kolmelle muulle hoitajalle. Kehittämisprosessin etenemisen esittelimme Living Lab -toimintamallin runkoa soveltaen (Kuvio 2).

Pyysimme tapaamisen lopussa henkilökuntaa kertomaan vapaamuotoisesti heidän työstään ja sen arjen haasteista. Esille nostettiin asioita kuten kapinointi itsestä huolehtimiseen liittyviä toimintoja (mm. peseytyminen, pyykinpesu) kohtaan, asukkaiden ristiriitaiset käsitykset oman toiminnallisen identiteetin ja pätevyyden välillä, asenne- ja motivaatio-ongelmat sekä epämieluisien arkitöiden siivuuttaminen. Keskustelun perusteella teimme vapaamuotoisen haastattelulomakkeen, johon keräsimme koko henkilökunnalta (7 henkilöä) ajatuksia työn haasteista ja onnistumisista kommunikaation näkökulmasta.

Pohdimme, mikä olisi hyvä toiminnallinen tapa käydä asukkaiden kanssa henkilökunnalta nousseita aiheita läpi niin, että jokainen voisi osallistua omien kykyjensä mukaan. Mietimme Learning Cafe -menetelmän käyttöä, mutta emme löytäneet tietoa menetelmän käyttämisestä juuri mielenterveyskuntoutujien asumispalveluissa. Pohdimme pitkään menetelmän käyttämisen riskejä ja mahdollisuuksia (Taulukko 1). Haastattelulomakkeen (Liite 1) vastauksien perusteella päätimme ehdottaa Savimäen henkilökunnalle Learning Cafe -menetelmän pilotointia dialogisuuden kehittämisen näkökulmasta.

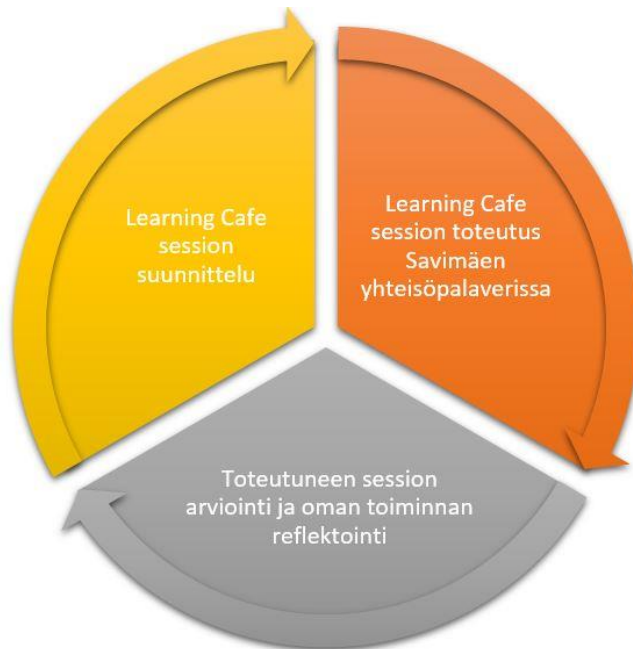
Riskit	Mahdollisuudet
<ul style="list-style-type: none"> • osallistujia ei ole 	<ul style="list-style-type: none"> • halukkaat voivat osallistua mielenkiintoiseen keskusteluun
<ul style="list-style-type: none"> • keskustelu muuttuu yhden ihmisen puheeksi 	<ul style="list-style-type: none"> • jokainen halukas tulee kuuluksi
<ul style="list-style-type: none"> • keskustelussa tulee riita 	<ul style="list-style-type: none"> • jokainen voi oppia toinen toisiltaan uusia ajatuksia ja näkökulmia
<ul style="list-style-type: none"> • henkilökunta ei halua ohjata tuokiota 	<ul style="list-style-type: none"> • henkilökunta voi oppia tuntemaan asukkaita ja heidän näkemyksiään paremmin
<ul style="list-style-type: none"> • osallistajat puhuvat toistensa päälle 	<ul style="list-style-type: none"> • keskustelutaidot karttuvat
<ul style="list-style-type: none"> • osallistuja pahoittaa mielensä keskustelusta 	<ul style="list-style-type: none"> • yhteisöllisyys ja yhteisymmärrys lisääntyvät

Taulukko 1. Learning Cafe -menetelmän riskit ja mahdollisuudet

Tapasimme Savimäen yksikön henkilökuntaa joulukuussa 2015 ja esittelimme ideamme Learning Cafe -menetelmän soveltamisesta ja dialogisuuden kehittämisestä. Henkilökunta hyväksyi ideamme ja siitä alkoi toteutuksen suunnittelu tiiviissä yhteistyössä. Toteutus muotoiltiin suhteuttaen työntekijöiden tietoa yksikön arjesta kehittämisprosessiin. Tämän tarkoituksena oli mahdollistaa Learning Cafe -menetelmän tehokas räätälöinti yksikköön sopivaksi opinnäytetyön kannalta järkevän aikaresurssin puitteissa.

Learning Cafe -istunnot toteutettiin neljänä eri kertana huhtikuun ja toukokuun 2016 välisenä aikana yhdessä osallistuvien asukkaiden sekä kulloinkin työvuorossa olevan henkilökunnan kanssa. Ajatuksenamme oli ohjata istuntoja siten, että henkilökunta voisi toteuttaa niitä jatkossa. Suunnittelimme ensimmäisen istunnon, toteutimme sen, arvioimme toteutunutta istuntoa parannusten ja huomioiden otettavien seikkojen näkökulmasta ja suunnittelimme taas uuden istunnon

arvioinnissa esille tulleet seikat huomioon ottaen (Kuvio 3, Liite 2). Lopulta uuden istunnon suunnittelemiseen osallistuivat teeman valinnan osalta myös asukkaat. Henkilökunnan kanssa mietittiin aina seuraavan istunnon ajankohta ja vedettiin yhteen henkilökunnan sekä meidän tekemiä huomioita tilanteesta.

Kuvio 4. Learning Cafen soveltaminen Savimäen yksikköön

Opinnäytetyöprosessimme aikana suunnittelimme ja testasimme yhteistyökumppanimme tarpeeseen vastaavan yhteistoiminnan muodon. Tavoitteenamme oli alun perin auttaa rakentamaan yhteisöpalaverista uudenlainen, osallistumaan houkutteleva ja avoimeen dialogiseen kommunikaatioon tähtäävä tapahtuma. Sitoutimme ja motivoimme erityisesti asukkaita kehittämisprosessin aikana toimintaan antamalla mahdollisuuden osallistua tapahtumaan, jossa asioista voi vapaasti kertoa omia mielipiteitään, ja johon osallistumisen tavan sai määrittellä itse. Hautalan ym. (2013, 221) mukaan toimintaan sitoutumista ei olekaan mahdollista saada aikaan ulkopuolelta käskemällä, vaan se voi tapahtua vain, kun asiakas saa osallistua toimintaan. Opinnäytetyön toteutuksessa asukkaiden mielipiteitä ja näkemyksiä kuunneltiin, ja he pystyivät osallistumaan omaa arkeaan, maailman menoa ja muita kiinnostavia aiheita koskeviin keskusteluihin tasavertaisina jäseninä työntekijöiden kanssa. Townsandin ja Polatajkon (2007) mukaan valinnan mahdollisuus ja hallinnan tunne jokapäiväisessä toiminnassa myös vaikuttaa voimakkaasti terveyteen.

Opinnäytetyömme toteutustapa on eklektinen eli erilaisten opinnäytetyön muotojen vaikutteita yhdistelevä. Pääasiassa opinnäytetyömme on toiminnallinen kehittämisprojekti. Kehittämistyö toteutetaan aina yhteistyössä yrityksen tai yhteisön kanssa ja sen tuloksena voi syntyä esimerkiksi uusi tai kehittyneempi työmenetelmä (Heikkilä 2014, 26.)

Työmme on suurelta osin toiminnallinen, sillä toiminnallisella opinnäytetyöllä on selkeä toimeksiantaja ja sillä tavoitellaan ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan kehittämistä, ohjeistamista, järjestämistä tai järjeistämistä. Toteutustapana voi olla esimerkiksi kirja, opas, messuosasto, näyttely, kehittämissuunnitelma tai jokin muu tuotos tai projekti. (Virtuaali ammattikorkeakoulu 2014.) Toiminnallisuus tässä opinnäytetyössä syntyi yhteistyöstä työelämän edustajan kanssa, projektin toteuttamisesta sekä projektin tuloksena syntyneestä Tarinatuokion ohjaamiseen tarkoitetusta vihkosta ohjeistuksineen.

Myös tutkimuksellinen näkökulma näyttäytyy opinnäytetyössämme ja sen juuret ovat toimintatutkimuksessa. Toimintatutkimuksessa tutkija on itse aktiivisesti mukana kehittämis- tai muutosprosessissa yhdessä tutkittavien kanssa. Toimintatutkimuksen avulla on tarkoitus seurata ja arvioida esimerkiksi jonkin uuden työtapen soveltuvuutta tai sitä voidaan käyttää jotakin uutta järjestelmää käyttöönotettaessa ja kehitettäessä. (Heikkilä 2014, 14.)

6.1 Learning Cafesta Tarinatuokioksi

Learning Cafe -menetelmän räätälöinti alkoi henkilökunnan kanssa yhteisestä pohdinnasta, missä kohtaa viikkoa olisi hyvä ajankohta Learning Cafe -istunnoille. Henkilökunta kertoi, että sunnuntaisin on yhteisöpalaveri, jossa keskustellaan tulevan viikon tapahtumista, ja asukkaat saavat kertoa toiveitaan tulevan viikon suhteen. Yhteisöpalaverista oli tullut turha, kun yksikön toimintaa oli kehitetty ja siirrytty päivittäisiin aamupalaveriisiin, joissa käydään kyseisen päivän tapahtumia läpi. Yhteisöpalaverin kehittämistarve oli siis leijunut ilmassa jo pidemmän aikaa. Learning Cafe -istuntojen ajankohta sovittiin pohdinnan perusteella alustavasti sunnuntaihin ennen iltapäiväkahvia. Alun perin ideoitiin, että Learning

Cafe voisi olla yhteisöpalaverin lisäosa tai mahdollisesti uusi tapa toteuttaa yhteisöpalaveri, mutta asteittain tarkentuvan kehittämissuunnitelman tuloksena siitä syntyi oma erillinen tapahtumansa.

Learning Cafessa noudatimme Open Space -ideologian sääntöjä, joita on viisi. Ensimmäinen sääntö on, että jokainen saa mahdollisuuden osallistua haluamallaan tavalla (Toivola 2013). Tämä oli erityisen tärkeää, sillä Learning Cafen osallistujista osa oli yhteistyöyksikkömme henkilökuntaa ja osa asukkaita. Joidenkin asukkaiden kognitiiviset kyvyt eivät olisi mahdollistaneet osallistumista samalla tavalla kuin esimerkiksi henkilökunnan, joten osallisuuden kannalta oli ensiarvoisen tärkeää, ettei osallistumiseen ollut yhtä ainoaa oikeaa tapaa.

Toinen sääntö on, että ne jotka ovat nyt paikalla, ovat juuri oikeat ihmiset (Toivola 2013). Järjestämämme Learning Cafe -toiminta perustui vapaaehtoisuuteen, ja kokoukset järjestettiin neljänä sunnuntaina ennen iltapäiväkahvia. Ensimmäinen Learning Cafe -kerta pidettiin yhteisöpalaverin jälkeen, ja asukkaat saivat keksiä sille mieleisen nimen. Learning Cafesta tuli Tarinatuokio. Lopuilla kolmella toteutuskerralla yhteisöpalaverin osuus jäi ensimmäisen toteutuskerran arvioinnin ja henkilökunnan ehdotuksen perusteella pois ja Tarinatuokio pidettiin sellaisenaan. Ensimmäisellä kerralla asukkaat oli ohjattu olohuoneeseen valmiiksi istumaan, mutta lopuilla kerroilla asukkaille tarjottiin mahdollisuutta osallistua. Osallistumispäätöksen tekeminen riippui asukkaista itsestään ja heidän sen hetkisestä olostaan.

Jokaisen neljän toteutuskerran alussa opinnäytetyön saate käytiin läpi puheenvuorona, jota varten olimme etukäteen valmistaneet rungon (Liite 2). Rungon tarkoituksena oli pitää saate samanlaisena läpi toteutuksen ja tällä tavoin luoda toistoja ja jatkumoa toteutusprosessiin sekä virkistää asukkaiden muistia opinnäytetyöstä. Osallistujilta kerättiin jokaisella kerralla suostumus opinnäytetyöhön osallistumisesta erikseen. Tarkoituksena oli taata jokaisen osallistumaan haluavan asukkaan ymmärrys siitä, mitä osallistuminen merkitsee, jotta asukas itse pystyi tekemään tietoisin päätöksen osallistuako vai ei. Järjestelystä oli päätetty yhdessä henkilökunnan kanssa ja sen tarkoituksena oli myös osallistumisen mahdollistaminen tasa-arvoisista lähtökohdista käsin sekä itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen.

Kolmas Learning Cafen sääntö on: mitä tapahtuukaan on ainoa, millä on merkitystä (Toivola 2013). Saimme henkilökunnalta liitteenä olevan haastattelulomakkeen avulla tietoa siitä, millaiset teemat voisivat olla tärkeitä arjen yhteistoiminnan lisäämiseksi. Learning Cafessa ja myöhemmin Tarinatuokiossa keskustelua ei kuitenkaan pakotettu valitun teeman mukaiseksi, vaan teemat lähinnä antoivat virikkeen sille, mitä keskustelusta ja kahvipöytäseurueen jäsenten kohtaamisista loppujen lopuksi syntyi. Välillä se oli pinnallisempaa, toisinaan syvällisempää. Toisinaan keskustelu oli enemmänkin eri osallistujien irrallisia puheenvuoroja, mutta Tarinatuokion toistuessa keskusteluun alkoi tulla vastavuoroisuutta ja vuoropuhelua.

Neljäntenä sääntönä on, että kokouksen alkaminen ja loppuminen tapahtuu juuri oikeaan ja sovittuun aikaan (Toivola 2013). Keskusteltuamme henkilökunnan kanssa Learning Cafe -istunnoille varattiin sovittu aika, noin 20 minuuttia noin kello 14 alkaen. Tämä perustui henkilökunnan kokemukseen asukkaiden keskittymiskyvystä sekä iltapäiväkahvin ajankohtaan, mikä ajateltiin asukkaita motivoivana tekijänä. Neljänteen sääntöön kuului periaate, että jos istunto kuitenkin loppuu luontevasti ennen varatun ajan päättymistä, se on oikea aika loppumiselle. Useimmilla kerroilla Tarinatuokio loppui suunniteltua reippaasti myöhemmin.

Viides sääntö on, että jokainen saa lähteä tai siirtyä teemaryhmästä toiseen juuri silloin, kun haluaa (Toivola 2013). Tätä sääntöä jouduimme soveltamaan, sillä toteutuksessamme teemaryhmiä oli jokaisella kerralla vain yksi. Päätös yhdestä teemaryhmästä tehtiin yhdessä henkilökunnan kanssa ja se perustui selkeyden ja yksinkertaisuuden sekä keskusteluun keskittymisen mahdollistamiseen, koska kyseessä on asukkaille sekä henkilökunnalle kokonaan uusi toimintatapa. Sovelsimme sääntöä niin, että sen noudattamisella annettiin mahdollisuus siirtyä toiseen huoneeseen tai poistua Tarinatuokiolta hetkeksi tai kokonaan, jos osallistujasta siltä tuntui. Tämä tehtiin, jotta vapaaehtoisuuden elementti ja mielekkyys toiminnassa säilyisi.

6.1.1 Lähteminen

Valitsimme ensimmäisen Learning Cafe -istunnon teeman alkuhaastattelulomakkeesta, johon henkilökunta oli kirjannut mietityttäviä arjen haasteita ja onnistumisia. Valmiiksi mietitty aihe tuntui luontevalta ensitapaamiselle asukkaiden kanssa. Ensimmäiseksi aiheeksi valikoitui kotoa pois lähteminen, esimerkiksi töihin, asiointeihin tai harrastuksiin. Keskustelua ja irtonaisia kommentteja riitti hammaslääkäriin lähtemisen huonoista ja hyvistä puolista, vaateostoksista, makkaranpaistoreissuista ja jopa hautaan lähtemisestä. Keskustelu päättyi asumiseen ja yhteistuumiin sovimmekin, että se voisi olla ensi kerran aiheemme.

Ensimmäisellä toteutuskerralla henkilökunta oli pyytänyt asukkaat istumaan olohuoneeseen jo ennen meidän tuloamme. Yksi työntekijöistä piti yhteisöpalaveriosuuden ensin ja sen jälkeen Learning Cafe alkoi. Kaikki asukkaat eivät halunneet osallistua, mutta olivat saapuneet paikalle. Ajattelemme, että osallistumaan haluamattomien asenteet saattoivat vaikuttaa koko ryhmän ilmapiiriin. Haluttomuus osallistua näkyi negatiivisena kommentointina. Kerroimme saatepuheen vuoron aikana, että osallistuminen on vapaaehtoista, ja muutama asukas lähtikin tilanteesta pois, mikä oli sallittua.

Learning Cafe -istuntoihin kuuluu fläppipapereiden käyttäminen, joihin voi keskustelun ohessa piirtää tai kirjoittaa jotakin aiheeseen liittyvää. Paperit jäivät kuitenkin tyhjiksi, lukuun ottamatta kahden asukkaan pieniä piirroksia, jotka he tekivät Learning Cafen jo loputtua. Paperit saattoivat jäädä tyhjiksi sen vuoksi, että jokaisen olisi pitänyt kävellä pöydän luokse piirtääkseen tai kirjoittaakseen. Papereiden tyhjäksi jääminen saattoi myös liittyä siihen, etteivät asukkaat ymmärtäneet niiden ideaa tai eivät halunneet laittaa niihin mitään.

Ensimmäinen Learning Cafe pidettiin olohuoneessa, jossa sohvaryhmät olivat kaukana toisistaan ja tila oli suuri. Suuren tilan vuoksi jokaisen täytyi puhua kovalla äänellä. Keskustelun edetessä syntyi pieniä keskusteluryhmiä ja ohjaajan tulikin olla valppaana saattamaan keskustelua yhteiseksi. Keskustelujen hajominen pienempiin keskusteluihin johtui todennäköisesti avarasta tilasta, keskustelutaitojen puutteesta, jännityksestä puhua kovaan ääneen tai jostakin aivan

muusta. Olohuoneessa ei ollut muita häiritseviä ääniä tai liikkeitä, joihin keskittyminen olisi voinut herpaantua.

Huomasimme myös ohjaajan toiminnan olevan Tarinatuokion kulun kannalta merkityksellistä. Teimme huomioita, että keskustelun ja vuoropuheluiden syntymisen kannalta ohjaajan oli tärkeää kannustaa osallistujia mukaan keskusteluihin, kysyä avoimia kysymyksiä ja toisinaan myös rajoittaa puheenvuoroja tahdikkaasti. Myös siltojen tekeminen osallistujien puheenvuorojen välille näytti edistävän osallistujien vastavuoroisuutta. Itse menetelmän kannalta oli ajatuksena, että mitä yhdessä päätetyn teeman pohjalta porukalla tuotettiinkaan, oli joka tapauksessa merkityksellistä.

6.1.2 Asuminen

Toisen Learning Cafe -istunnon aihe valikoitui edellisen kerran lopussa. Tämän toteutuksen aiheena oli asuminen. Uskomme aiheen motivoineen asukkaita osallistumaan keskusteluun, koska se oli jo edellisellä kerralla herättänyt paljon ajatuksia. Asukkaat keskustelivat avusta, jota he saavat henkilökunnalta asuessaan ympärivuorokautisessa asumisyksikössä. Myös asumiseen saatava rahallinen tuki oli monia mietityttävä aihe. Osallistujat saivat keksiä Learning Cafe -istunnoille uuden nimen ja sellaisen he keksivätkin. Learning Cafesta tuli Tarinatuokio.

Tällä toteutuskerralla ketään asukkaista ei oltu valmiiksi haettu paikalle, jolloin saimme itse käydä kysymässä mukaan haluavia. Kerroimme jokaiselle asukkaalle viikon teeman, jotta he voivat päättää, kiinnostaako kyseinen aihe heitä. Korostimme, että jokainen voi itse päättää, haluaako osallistua tämän viikon ohjattuun keskusteluhetkeen. Koimme positiivisen yllätyksen osallistujamäärän suhteen, kun suurin osa asukkaista halusi tulla mukaan.

Edellisellä kerralla huomasimme, ettei fläppipaperille ollut juuri käyttöä ja arvelimme sen johtuneen paperin sijainnista. Paperi oli pöydällä, joka oli sijoitettu kauas sohvaryhmistä, joissa osallistujat istuivat. Siirsimme pöytää kyseisellä ryhmäkerralla lähemmäs asukkaita ja näytimme itse mallia, miten paperia voisi hyödyntää. Edelleenkin paperia ei käytetty. Keskustelimme, että seuraavalle ker-

ralle ottaisimme vihon mukaan, johon voisimme dokumentoida tiivistelmän keskustelusta. Dokumentoinnin avulla myös ne, jotka eivät olleet paikalla, saisivat tiedon mitä olemme keskustelleet.

Tilana toimi sama olohuone, jossa ensimmäinenkin tarinatuokio pidettiin. Olohuoneen sohvaryhmät siirrettiin lähemmäs toisiaan siten, että tilasta tuli tiivis ja osallistujat istuivat piirimuodostelmassa. Kehittämistyössä myös tilajärjestelyillä luodaan ulkoisia puitteita toiminnalle. Tilajärjestely luo puitteita sille, että ihmiset voivat nähdä toisensa ja olla suorassa kontaktissa koko ryhmään. Järjestely tuottaa osallistujille tasavertaisen asetelman toisin kuin esimerkiksi luokkahuone-asetelma. (Puutio 2002, 38.) Sohvaryhmien siirtäminen saattoi vaikuttaa keskustelun yhtenäistymiseen.

6.1.3 Maailman meno

Kolmannen Tarinatuokion aihe tuli ehdotuksena asukkaalta. Aiheeksi valikoitui maailman meno. Keskustelua käytiin sodista, politiikasta, aseista ja köyhyydestä. Aihe oli niin laaja, että osallistujien oli vaikea napata kiinni, mistä tässä on tarkoitus keskustella. Ohjaajaa tarvittiin rajaamaan aihetta kysymyksillä. Kyseinen kerta oli henkilökunnan ohjaama ja me olimme apuohjaajina. Henkilökunta antoi asukkaille hyvin vinkkejä siitä, mitä kaikkea tämä teema voi alleen kätkeä. Kerta painui mieleen, kun muutama asukas yllätti maailmanpoliittisella tietämyksellään ja siinä hetkessä opimme toinen toisiltamme, niin kuin onnistuneessa dialogissa on tavoitteenakin.

Kyseinen Tarinatuokio kerta oli jälleen vapaaehtoinen, niin kuin kaikki muutkin. Kutsuessamme moni asukkaista makasi huoneissaan sängyllä puoliunessa, mutta moni halusi kuitenkin osallistua keskusteluun. Sängystä nouseminen oli jo merkki meille Tarinatuokion kannattavuudesta.

Tulimme kerran aikana siihen tulokseen, että vihkoon kirjaaminen on hyvä keino dokumentoida puhutut asiat. Vihkoon voi myös kirjata aihe-ehdotukset seuraaville Tarinatuokiokerroille. Keskustelun lopuksi voi myös käydä yhteenveto keskustelun vihkoon kirjattujen asioiden pohjalta.

Otimme asukkaiden kehittämisehdotukset huomioon ja muokkasimme tilaa. Pidimme tämän kolmannen kerran Tarinatuokion ulkoterassilla, kauniin kevätpäivän kunniaksi. Tilan asettelussa oli hyvä ottaa huomioon se, että jokainen näkee ja kuulee toisensa. Ulkona oli puhuttava kovemmalla äänellä ja muiden oli oltava täysin hiljaa. Ohjaajan oli välillä jaettava puheenvuoroja, jotta jokainen kuuli toisensa. Ulkotilassa on haasteena se, että ulkona on muuta liikettä ja äänihaittoja enemmän kuin sisällä, jolloin keskittymiskyky herpaantuu helpommin.

6.1.4 Raha

Neljännän tapaamisen aihe-ehdotus tuli yhdeltä asukkaalta. Aihetta ehdotettiin aiheenehdotuspaperille, joka oli kokeiluna yhden viikon ajan ruokailutilan seinällä. Keskustelu kaipasi aluksi paljon henkilökunnan ohjausta kysymyksillä, mutta alkoi sitten rullata omalla painollaan paremmin. Keskustelimme esimerkiksi siitä, mitä kukin tekisi jos saisi paljon rahaa ja ovatko ihmiset omiin varoihinsa tyytyväisiä. Kyseisen kerran suurinta hedelmää oli nauru. Moni nauroi ääneen, kun joku lohkaisi hyvän jutun. Pohdimme voisikohan nauru kertoa rentoutumisesta tai ryhmäytymisestä.

Kyseisellä kerralla paikalla oli kaksi hoitajaa, opiskelija, kuusi asukasta ja me. Kerta oli tapansa mukaan vapaaehtoinen ja osallistujat tuntuivat olevan kiinnostuneita keskustelemaan ja kertomaan omista ajatuksistaan. Kyseisellä kerralla huomasimme, kuinka asukkaat kommentoivat toistensa kertomiin asioihin sanallisesti tai sanattomasti.

Teimme Tarinatuokio-vihon kanteen säännöt (Liite 3), josta jokainen ohjaaja voi aina tarkistaa ne. Toiseen kanteen lisäsimme ohjeita ja vinkkejä ohjaamiseen (Liite 4), jotta voimme siirtää huomioitamme toimivasta ohjaamisesta henkilökunnan käyttöön. Keskustelimme säännöistä ja vinkeistä henkilökunnan kanssa, jotta he voivat kysyä meiltä, jos jokin on epäselvää.

Myös viimeisen eli neljännän Tarinatuokion tilana toimi ulkoterassi. Edellisestä kerrasta opimme, että ohjaajan on hyvä sijoittua huonokuuloisen viereen, jotta hänelle voi tarvittaessa toistaa muiden kertomia asioita. Tälläkin kerralla oli tärkeää sijoittaa istumapaikat ennen Tarinatuokion alkua siten, että jokainen näki ja kuuli toisensa.

6.2 Palaute

Kaksi ja puoli kuukautta pilotointimme jälkeen keräsimme yksikön henkilökunnalta palautetta Tarinatuokion ohjaamisesta ja toimivuudesta sekä kehittämisprojektista kokonaisuudessaan. Palautteen keruu tapahtui palautelomakkeen (Liite 5) sekä palautekeskustelun avulla. Palautelomake lähetettiin sähköpostilla Savimäen yksikköön etukäteen, jotta palautteen antamiselle oli riittävästi aikaa ja jokainen halukas ehtisi palautetta antaa. Palautekeskustelussa oli paikalla yksi henkilökunnan jäsen, joka antoi yhteisesti kerätyn palautteen ja kertoi vapaamuotoisemmin kokemuksiaan ja kommenttejaan Tarinatuokion käytöstä. Halusimme saada tietoa myös henkilökunnan subjektiivisista kokemuksista Tarinatuokion ohjaamisesta ja käytettävyydestä sekä kommentteja siitä, onko Learning Cafen pilotointi mahdollisesti vaikuttanut arjen sujumiseen jollakin tavalla. Palautetta käytettiin apuna pohdinnan ja jatkokehittämisideoiden kirjaamisessa.

Pelkäsimme aluksi, että työntekijät eivät halua sitoutua ohjaamiseen tai kokevat sen liian vaikeaksi. Palautekeskustelussa tuli esiin työntekijöiden samanlaiset ajatukset. Positiivisena yllätyksenä työntekijät olivat kuitenkin kokeneet, että Tarinatuokio oli tunnelmaltaan hyvin rento ja ohjaaminen tuntui sen vuoksi helpomalta. Työntekijöiden mukaan Tarinatuokiota ohjatessa joutuu välillä keksimään apukysymyksiä asukkaille, jotta heidän ajatuksensa tulevat paremmin esille. Ohjaamisen helppous ja rentous tulee työntekijöiden mukaan mahdollisesti siitä, että henkilökunta ja asukkaat tuntevat toisensa jo hyvin. Henkilökunta tuntee asukkaat ja heidän on siten helpompi esimerkiksi lukea asukkaiden elekieltä.

Pyysimme Savimäen henkilökunnalta palautetta siitä, miten onnistuimme prosessin kantamisessa ja yhteistyön ylläpitämisessä läpi projektin. Palautteen mukaan alku kaikkine vieraine käsitteineen ja menetelmineen tuntui sekavalta, mutta prosessin aikana henkilökunnalle antamamme ohjaus ja epäselvien asioiden läpikäyminen oli selkiyttänyt työn ydintä. Henkilökunnan mukaan meidän toimimisemme ohjaajina Tarinatuokion kahdella ensimmäisellä kerralla oli antanut esimerkkiä ohjaamisesta ja auttanut omaksumaan ohjaamisen peruselementtejä.

Ohjaaja joutuu ohjatessa myös ajoittain rajaamaan joidenkin puheenvuoroja, jotta jokaiselle jäisi tilaa kertoa omia ajatuksiaan. Tämä oli toisinaan koettu haasteeksi.

Vaikea aihevalinta oli toisinaan vaikuttanut siihen, että keskustelu ei meinannut lähteä käyntiin. Asukkaat ovat itsekin alkaneet pohtia, mitä tämä aihe oikeastaan tarkoittaa. Esimerkiksi, kun aiheeksi oli valikoitunut politiikka, asukkaat olivat miettineet, mitä kaikkea politiikka terminä merkitsee ja pitää sisällään. Arnkilin ja Seikkulan (2014) mukaan omien käsitysten pohdinta tai sanojen löytäminen kokemuksille ja tunteille ei ole aina helppoa. Siksi siinä täytyy myös auttaa. (Arnkil & Seikkula 2014, 110.) Pelkkä termin pohdinta voi siis helpottaa aiheen ymmärtämistä ja avata vuoropuhelua. Silloin keskustelua ja vuoropuhelua on myös helpompi jatkaa.

Henkilökunta oli palautteen perusteella sitä mieltä, että avoin ja mukava ilmapiiri oli onnistuttu luomaan suurimmalle osalle Tarinatuokio-kerroista. Myös muutamat sellaiset asukkaat, jotka eivät tavallisesti lähde yhteisön retkille tai osallistu aktiivisesti yhteisiin tapahtumiin, ovat sitoutuneet Tarinatuokioihin ja tulevat paikalle joka kerta. Murron (2013, 18) mukaa yhteisöllisen dialogin toteutuminen edellyttää sitä tukevia toiminnallisia rakenteita ja avoimuuden kulttuuria, joita tässä opinäytetyössä oli tarkoitus kehittää. Osa asukkaista osallistui Tarinatuokioihin hiljaisesti läsnäolollaan tai muiden keskustelua seuraten. Salo-Chydeniuksen mukaan (2003, 84) hiljaa jakamisen kokemus sisältää kuitenkin myös vastaanotetuksi tulemisen kokemuksen, joka on terapeuttisen dialogisen vuorovaikutussuhteen keskeinen elementti.

7 Pohdinta

Tämän opinäytetyön tarkoituksena oli suunnitella ja toteuttaa käyttäjälähtöinen kehittämisprojekti Oljamikoti Oy:n Savimäen yksikön kanssa yksikön henkilöstön ja asukkaiden yhteistyön edistämiseksi. Tässä luvussa pohditaan prosessia kehittämistyön näkökulmasta sekä työn tuloksia, toteutusta, eettisyyttä ja omaa oppimistamme prosessin aikana.

7.1 Tulokset

Opinäytetyön tuloksena syntyi uusi yhteistoiminnan muoto, joka sovellettiin yhdessä Savimäen yksikön henkilökunnan ja asukkaiden kanssa yksikön tarvetta

vastaavaksi. Henkilökunta oli palautteen perusteella sitä mieltä, että avoin ja mukava ilmapiiri oli onnistuttu luomaan suurimmalle osalle Tarinatuokio-kerroista. Myös muutamat sellaiset asukkaat, jotka eivät tavallisesti lähde yhteisön retkille tai osallistu aktiivisesti yhteisiin tapahtumiin, ovat sitoutuneet Tarinatuokioihin ja ovat tulleet tähän mennessä paikalle. Murrin (2013, 18) mukaan yhteisöllisen dialogin toteutuminen edellyttää sitä tukevia toiminnallisia rakenteita ja avoimuuden kulttuuria, joita tässä opinnäytetyössä on aktiivisesti kehitetty.

Palautekeskustelussa tuli ilmi muutamia yksittäisiä, yhteisön sisällä tapahtuneita dialogeja, joissa asukas oli kommentoinut jotakin tapahtumaa tai asiaa rakentavammin ja vastavuoroisemmin kuin koskaan ennen. Yhteisön yksilölle tuottamilla kokemuksilla onkin Murrin (2013, 52) mukaan ratkaiseva merkitys yksilön muuttamisessa, mikä taas puoltaa henkilökunnan havaintoja asukkaiden vuorovaikutuksen muutoksista.

Jo ensimmäisten kahden Tarinatuokiokerran jälkeen huomasimme asukkaiden keskinäisen dialogisuuden kehittyneen tai ainakin tulevan esiin paremmin. Asukkaiden keskustelu oli ensimmäisen Tarinatuokion aikana lähinnä omien näkökulmien esiin tuomista aiheesta ja sen ulkopuolelta. Asukkaat puhuivat ensimmäisillä kerroilla jatkuvasti toistensa päälle, eivätkä niin paljoa näyttäneet kuuntelevan toisiaan. Neljännellä Tarinatuokiokerralla tunnelma oli huomattavasti rauhallisempi kuin ensimmäisellä kerralla. Alussa on tietenkin voinut olla enemmän jännittyneisyyttä, mistä johtuen keskustelu ei ehkä ole ollut niin dialogista.

Silmin havaittava sanaton viestintä tuntui myös lisääntyneen ja kehittyneen, sillä jo kahden viimeisen kerran aikana asukkaat kääntyivät katsomaan äänessä olevaa lähes poikkeuksetta. He myös ilmaisivat kuuntelevansa toisiaan esimerkiksi hymyllä ja muilla kasvojen eleillä useammin kuin esimerkiksi ensimmäisellä kerralla. Myös verbaalista, vastavuoroista reagoitua toisen sanomaan tapahtui viimeisellä kerralla enemmän kuin ensimmäisellä kerralla. Pohdimme vuorovaikutuksen kehittymisen syitä myös ryhmäilmiöiden näkökulmasta. Pohdimme, kuinka suuri osuus muutoksista on ehkä tapahtunut ryhmäytymisen seurauksena, mikä taas riippui ohjaajista ja mikä oli mahdollisesti vuorovaikutustaitojen kehittymisen osuus.

Huomasimme, että lopputuloksena syntynyt toimintamuoto muistuttaa joiltakin osin terapeutista keskusteluryhmää. Työn tarkoituksena oli kehittää uusi yhteistoiminnan muoto, joten pohdimme jäikö lopputulos turhan kauas tai jopa irralliseksi tavoitteesta. Toisaalta Tarinatuokiolla voi olla osallistujiin ja yhteisöön sellaisia positiivisia vaikutuksia, joita kehittämistyön alkuvaiheessa ei osattu odottaa. Kun osallistuja tulee hyväksytyksi omana itsenään ja mielipiteineen päivineen, voi hän kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta ryhmän kanssa. Ryhmältä asukas voi myös saada erilaisia neuvoja, ehdotuksia, selityksiä ja ohjausta monissa asioissa. Ryhmässä asukas hyötyy myös asukastovereidensa kokemusten havainnoimisesta ja toisiin samastumisesta. Tarinatuokion aikana saamansa palautteen avulla asukas voi oppia oivaltamaan jotakin tärkeää itsestään. Lisäksi toisten ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa ollessaan asukas voi oppia suhtautumaan toisiin rakentavasti ja sopeutumaan ryhmään. (Bloch & Crouch 1981, Murron 2013, 52 mukaan.)

Työntekijät olivat pohtineet, miten voisivat johdatella Tarinatuokion aiheita arkisempaan suuntaan ja yhteisön sisäisiin asioihin. Vaikka monet asukkaat toivat keskusteluissa esille henkilökohtaisia kokemuksiaan ja muistojaan, aiheet ovat usein olleet sellaisia, että niistä pystyy puhumaan yleisellä tasolla. Kuitenkin Murron (2013, 52) mukaan vertaiskeskustelut voivat toimia eheytyksen ja muutoksen tukena esimerkiksi tunteiden käsittelyssä, menneisyyden työstämisessä ja yksin olemisen välttämässä, joten asukkaiden keskuudessa tapahtuvan ohjatun keskustelun voidaan itsessään ajatella olevan arvokasta. Murto (2013, 52) myös painottaa, että vertaisryhmän jäsenet toimivat tilanteissa eräänlaisina roolimalleina toisiinsa ja henkilökuntaan suhtautumisessa, ongelmien ja ristiriitojen käsittelyssä, tunteiden hallinnassa ja itsetutkiskelussa.

7.2 Toteutus

Pohdimme prosessin alkuvaiheessa paljon sitä, miten voimme aloittaa opinnäytetyön tekemisen, jos emme ole aivan varmoja mitä ryhdymmekään tekemään. Opinnäytetyömme tavoitteet olivat prosessin alkuvaiheessa todella laajoja, koska kehittämistyön luonteen vuoksi emme voineet rajata suunnitelmaa liian rajusti etukäteen. Kehittämistyössä täytyy kestää se, että suunnitelma muovautuu koko

työn ajan. Sen kestäminen aiheuttikin paljon hämmennystä ja epävarmuutta prosessin eri vaiheissa. Luota prosessiin oli usein hoettu lausahdus suunnitelmavaiheessa. Prosessin kantaminen oli toisinaan raskasta, mutta pitkäjänteinen paneutuminen aihepiiriin, tutkimuspäiväkirjan aktiivinen kirjoittaminen ja muutama sopiva luova tauko auttoivat jaksamaan eteenpäin.

Yksi tärkeimmistä toiminnan mahdollistamisen keinoista oli opinnäytetyömme kannalta prosessin kantamisen ja hallinnan taito. Townsendin ym. (2007) mukaan prosessin hallinnan taito on yksi yleisistä toiminnan mahdollistamisen taidoista. Se edellytti meiltä jatkuvaa analysointia, omaan sekä yhteistyökumppanimme toimintaan vaikuttavien tekijöiden arviointia, asioiden kriittistä tarkastelua pitkin matkaa, vuorovaikutussuhteiden luomista, empaattisuutta, prosessin kulun ja tulosten arviointia, asioiden tutkimista ja toteuttamista, eri osapuolien kuuntelemista, suunnittelua ja oman toiminnan reflektointikykyä. (Hautala ym. 2013, 222).

Sujuva tiedon kulkeminen meiltä yhteistyökumppanille oli jonkin verran suunnittelua vaativa osio. Henkilökuntaa oli samaan aikaan paikalla enintään kolme työntekijää. Jouduimme siksi pohtimaan paljon, mikä olisi sopiva tapa välittää kaikki olennainen ja tarvittava tieto opinnäytetyöstä ja prosessin vaiheista kaikille henkilökunnan jäsenille. Miten saisimme jokaiselle työntekijälle kerrottua asioista, joista keskustelimme muutaman työntekijän kanssa Tarinatuokioiden jälkeen? Tarinatuokioon suunniteltu vihko toimi jossakin määrin tiedon välittäjänä. Tarinatuokion sääntöjen, ohjausvinkkien ja tuokion aikana käytyjen keskustelujen tiivistelmien jakaminen koko henkilökunnalle onnistui sen avulla. Yksikön sisällä työntekijät keskustelevat keskenään paljon, mikä auttoi viemään opinnäytetyöhön liittyviä asioita koko henkilöstön tietoon.

Jälkikäteen pohdimme olisiko ollut parempi, jos olisimme joka kerran jälkeen kirjoittaneet toteutuskerran tapahtumista kertovan sähköpostin koko henkilökunnalle. Olisimme voineet kirjata sähköposteihin, miksi teimme mitään ratkaisuja ja mikä vaikutti mihinkin tuokion aikana. Ajatuksemme ja perustelumme kuitenkin välittyvät tämän raportin kautta jokaiselle työntekijälle tasapuolisesti. Yhteistyö yhteistyökumppanin kanssa toimi sujuvasti.

Näin jälkikäteen ajattelemme, että toteutuksen kannalta olisi ollut mielenkiintoista videoida Tarinatuokio –kerrat, sillä silloin havaintojen ja päätelmien paikkansa pitävyyttä olisi voinut tarkastella useaan kertaan ja syvällisemmin. Samalla olisimme voineet myös havainnoida oman ohjaamisemme vaikutusta tilanteisiin. Videoiminen olisi mahdollistanut Tarinatuokioiden aikaisen vuorovaikutuksen havainnoinnin eri tavalla. Havaintojen analysointikin olisi voinut onnistua systemaattisemmin. Nyt kehittämismenetelmän muokausprosessi (Liite 2) ja dialogisuudessa tapahtuneet muutokset on dokumentoitu tekstinä.

Työn rajaaminen oli seikka, johon palasimme useita kertoja prosessin aikana. Mietimme usein, mikä olisi sopiva määrä tietoa esimerkiksi asukkaista tai heidän toimintakyvystään. Tulimme sellaiseen tulokseen, että meidän ei tarvitse luokitella asukkaita toimintakyvyn tai diagnoosin perusteella. Ajatuksenamme oli, että jokainen asukas on tasavertainen yhteisön jäsen, eikä Tarinatuokio ole sellainen hetki, jossa jokaisen tarvitsisi olla jotenkin sairas tai vammautunut. Se on hetki, jolloin jokainen on osa yhteisöä.

7.3 Oman oppimisen pohdinta

Ammattikäytäntöjen reflektointi on osa toimintaterapeuttien käytännön työn harkintaa ja omasta toiminnasta oppimista (Kinsella 2000, 2001, Salo-Chydeniuksen 2003, 83 mukaan). Opinnäytetyöprosessin ajan puntaroimme jatkuvasti omia päätöksiämme, työn toteuttamiseen valittuja menetelmiä ja tapaamme olla vuorovaikutuksessa Savimäen yhteisön jäsenten kanssa.

Opimme, kuinka monimutkainen opinnäytetyön suunnitteluvaihe on ja kuinka paljon lopullinen aihe rajautuu alun ideavaiheesta loppua kohti. Opimme paljon raportin kirjoittamisesta ja metatekstin luomisesta. Alkuvaiheessa työtä metatekstin kirjoittaminen tuntui todella haastavalta ja huomasimme pohtivamme tekstiviittauksiin ja kieliasuun liittyviä seikkoja hieman liikaakin. Myöhemmin metatekstin kirjoittaminen sujui jo helpommin, mutta se vaati jatkuvaa harjoitusta onnistuakseen. Myös napakoiden, toteavien lauseiden kirjoittaminen on tuntunut helpomalta. Teorian nivomisen kiinteästi työhön koimme kuitenkin melko haastavaksi työn ollessa kehittämismenetelmän pilotointi.

Yhdessä yhteistyökumppanin kanssa kehittäessä opimme kunnioittamaan yhteistyökumppanin tuntemusta yksiköstä ja samalla myös esittämään omia näkemyksiämme rohkeasti. Konsultointi onkin toimintaterapeutin työssä oleellinen asia. Olemme tämän opinnäytetyön tekemisen myötä ymmärtäneet, millainen rooli toimintaterapeutilla voi olla yhteisön kehittämisessä. On ollut mielenkiintoista huomata, miten monella tapaa toimintaterapeutti voi hyödyntää ammattitaitoaan, kun asiakkaana onkin yhteisö eikä yksittäinen asiakas tai perhe.

Tutkimuspäiväkirjan kirjoittamisesta pidimme kiinni koko prosessin ajan. Saimme kokemuksen pitempiaikaisen työrupeaman tapahtumien sekä omien havaintojen ja ajatusten dokumentoinnista, mistä on varmasti hyötyä myös tulevaisuudessa.

7.4 Eettisyys

Kehittämisprosessia eteenpäin vieneet päätelmät perustuivat pitkälti meidän sekä Savimäen yksikön henkilökunnan havaintoihin ja havaintojen tulkitsemiseen ammatillisen päättelyn avulla. Luotettavuuden kannalta heräsi kysymys, olemmeko tulkinneet havainnoituja asioita oikein ja tehneet oikeita ratkaisuja hioessamme Tarinatuokion toimintamallia. Millaisia asioita, ajatuksia ja merkityksiä meiltä on Tarinatuokioiden tuoksinassa jäänyt huomaamatta tai kuulematta?

Koemme, että luotettavuuden kannalta oli hyvä, että toisella opinnäytetyön tekijöistä oli etukäteistietoa yksiköstä sekä asukkaista ja toisella ei. Pystyimme vertaamaan havaintojamme prosessin kaikissa vaiheissa. Huomasimme, että teimme näkökulmaerosta huolimatta todella samanlaisia havaintoja ja päätelmiä esimerkiksi Tarinatuokion osallistujien keskinäisestä vuorovaikutuksesta.

Kun prosessin aikana havaintojen ja henkilökunnalta saadun tiedon perusteella sovelsimme Learning Cafe -menetelmää yksikön kehittämistarvetta vastaavaksi, jouduimme tekemään suuria muutoksia jo ensimmäistä toteutuskertaa varten. Pohdimme, onko tässä työssä lopulta oikein käyttää alkuperäisen menetelmän nimityksenä Learning Cafeta, kun toteutustapa muokkautui niin paljon ennen menetelmän käyttöönottoa. Toisaalta Learning Cafesta muovautui kehittämistyön tuloksena oma yhteistoiminnan muotonsa, jolla on eri nimi.

Pohdimme raportointivaiheessa useaan otteeseen, olisiko ennen toteutusta ollut järkevää suunnitella dialogisuuden toteutumisen havainnointirunko Learning Cafe -kertoja varten. Toisaalta mietimme, olisimmeko kiinnittäneet huomiotamme juuri menetelmän soveltamisen kannalta olennaisimpiin asioihin, jos heti alussa havainnoinnin kohteet olisi määritelty tiukasti. Kokonaisuuden ja opinnäytetyön asettamien rajoitusten kannalta meidän kerta kerralta tarkentuva tapamme tehdä ensin vapaata havainnointia ja sitten luokitella havainnot tuntui kuitenkin työmme luonteeseen sopivalta.

Teimme parhaamme, että jokainen osallistuja ymmärtäisi opinnäytetyöhön osallistuessaan mahdollisimman hyvin mihin osallistuu. Eettisyyden varmistamiseksi puhuimme jokaisella kerralla opinnäytetyöhön liittyvät, osallistumisen kannalta olennaiset asiat läpi (Liite 1). Siitä huolimatta emme voi olla täysin varmoja, onko jokainen ymmärtänyt asian oikein. Voihan olla, että joku unohti osallistumisen merkityksen nopeasti saatepuheenvuoron jälkeen ja kirjasi puumerkkinsä paperille vain, koska sitä pyydettiin siinä hetkessä.

Olemme vaitiolovelvollisia saamastamme tiedosta koskien yrityksen toimintaa ja asukkaiden henkilöllisyyttä. Savimäen yksikön henkilöstö ja toimitusjohtaja ovat saaneet lukea raporttimme ja pyytää muokkaamaan tarvittavia kohtia ennen sen julkaisemista.

7.5 Jatkokehittämisideat

Henkilökunnalta tulleen palautteen perusteella syvällisemmällä ryhmän ohjaamiseen perehdyttämisellä voisi olla tarvetta. Henkilökunnalta tuli kommentteja siitä, että ohjaaminen voi tuntua raskasvetoiselta, jos aihe on asukkaille vaikea. Myös epävarmuutta Tarinatuokion ohjaamista kohtaan oli koettu henkilökunnan keskuudessa vaihtelevissa määrin.

Tulevaisuuden toiveena ja tavoitteena henkilökunnan näkökulmasta on, että Tarinatuokion aikana voitaisiin vaihtaa ajatuksia ja näkökulmia sekä keksiä uusia ratkaisuja esimerkiksi arkisten haasteiden ja yhteisön sisäisten toimintatapojen läpikäymiseen turvallisessa ja rakentavassa ilmapiirissä.

Kuviot

Kuvio 1. Asiakaslähtöisen toiminnan mahdollistamiseen tarvittavat toimintaterapeutin taidot, s. 9

Kuvio 2. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys, s. 11

Kuvio 3. Opinnäytetyöprosessi Living Lab- toimintamallin runkoa soveltaen, s. 12

Kuvio 4. Learning Cafen soveltaminen Savimäen yksikköön, s. 18

Taulukot

Taulukko 1. Learning Cafe -menetelmän riskit ja mahdollisuudet, s. 17

Lähteet

Arnkil, T. E. & Eriksen, E. 2012. Huoli puheeksi - opas. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1 Luettu 11.12.2015

Arnkil, T. E. & Seikkula, J. 2015. Nehän kuunteli meitä! - Dialogeja monissa suhteissa. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

ASPA. 2011. Suuntaaja - Sähköinen lehti erityisryhmien asumisesta 1/2011. www.aspasaatio.fi/sites/default/files/Suuntaaja12011.pdf Luettu 8.3.2016

Facilitation Arena 2016. Kahvilakeskustelut. <https://sites.google.com/a/facilitationarena.com/www/kahvilakeskustelut> Luettu 8.1.2016

Hautala, T., Hämäläinen, T., Mäkelä L. & Rusi-Pyykönen, M. 2013. Toiminnan voimaa - Toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita Publishing.

Heikkanen, S. & Österberg, M. 2012. Living Lab ammattikorkeakoulussa. file:///C:/Users/User/Downloads/Living_Lab_kasikirja.pdf Luettu 24.8.2016

Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy.

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Humak. 2011. Ohje kehittämishankkeen laadintaan. <http://www.tyotekijaansa-opettaa.fi/kopsu/.../LIITE-5.-Kehittamishankeohjeistus-17112011.pdf> Luettu 11.8.2016

Hyvönen, J. 2008. Suomen psykiatrinen hoitojärjestelmä 1990-luvulla historian jatkumon näkökulmasta. <http://wanda.uef.fi/uku-vaitokset/vaitokset/2008/isbn978-951-27-1160-4.pdf> Luettu 10.12.2015

Ihmisoikeudet 2015. YK:n Ihmisoikeuksien julistus. 2013. Oikeus lepoon ja vapaa-aikaan. <http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=oikeus-lepoon-ja-vapaa-aikaan> Luettu 10.12.2015

Ihmisoikeudet 2015. YK:n ihmisoikeuksien julistus 2013. Oikeus työhön.
<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=oikeus-tyohon>. Luettu
10.12.2015

Innokylä 2012. <https://www.innokyla.fi/web/malli109421> Luettu 8.1.2016

Innokylä 2016. <https://www.innokyla.fi/web/malli2825539> Luettu 11.9.2016

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. 2012. Mitä Living Lab on? <http://www.ky-amk.fi/Ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4lle/Projektit/Kassu%20Lives/Living%20Lab%20-konsepti/> Luettu 3.8.2016

Murto, K. 2013. Terapeuttinen yhteisö. Helsinki: Kari consulting oy.

Oljamikoti Oy. <http://www.oljamikoti.fi/savimaki.htm>. Luettu 8.1.2016

Pasila, M. 2013. REaD - Mikkelin ammattikorkeakoulun verkkolehti 2/2013.
<http://www.mamk.fi/read/2013/artikkeli/living-lab-kayttajalahtoista-kehittamista/>
Luettu 7.7.2016

Puutio, R. 2002. Merkitysmysteeri – organisaatiot ja kehittämisen kieli. Jyväskylä: ODECO.

Salo-Chydenius, S. 2003. YHDESSÄ HARKITTU TOIMINTA – mitä asiakaskeisyyss on toimintaterapian mielenterveystyössä? Jyväskylän yliopisto. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. Toimintaterapian pro gradu -tutkielma.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-2003897725> Luettu 22.8.201

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007. Mielenterveyskuntoutujien asumispalveluja koskeva kehittämissuositus. https://www.thl.fi/documents/470564/817072/Asumista_ja_kuntoutusta_+stm+2007+13.pdf/6740f734-8533-482c-9d65-bd86a757e235. Luettu 25.11.2015

Terveyskirjasto 2009. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kha00100 Luettu 11.12.2015

THL 2012. Hyvien käytäntöjen dialogit - Opas dialogisen kehittämisen ja kulttuurisen muutoksen tueksi <http://www.julkari.fi/handle/10024/90856>. Luettu 11.12.2015

THL 2015. Dialogisuus ammattilaisen ja perheen välillä. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/dialogisuus_ammattilaisen_ja_perheen_valilla. Luettu 11.12.2015

Toivola, K. 2013. Oppimiskahvila. www.duodecim.fi/kotisivut/docs/f149512086/oppimiskahvila.pdf Luettu 8.1.2016

Townsend, E. A. & Polatajko, H. J. 2007. Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy Vision for Health, Well-being & Justice through Occupation. Ottawa: CAOT Publications.

Virtuaali ammattikorkeakoulu 2016. Monimuotoinen / toiminnallinen opinnäytetyö. <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-sot/030906/1113558655385/1154602577913/1154670359399/1154756862024.html> Luettu 1.8.2016

Sosiaali- ja terveysala

**Savimäen yksikön juttutuokio,
ohjaajina Anniina Kaljunen ja Heini McNichol**

Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen

- Olen saanut riittävästi tietoa opinnäytetyöstä, jonka osa tämä Anniinan ja Heinin järjestämä sunnuntainen juttutuokio on.
- Ymmärrän mihin osallistun, koska se on selitetty minulle ennen tuokion alkua.
- Sain kysyä kysymyksiä, jos olin epävarma jostakin. Olen saanut kysymyksiini vastaukset.
- Tiedän, että osallistuminen on vapaaehtoista ja voin keskeyttää milloin tahansa.
- Henkilötietoni eivät paljastu ulkopuolisille.

PÄIVÄMÄÄRÄ	NIMI	PUUMERKKI

Toteutuskerta ja aihe:	Keinot:	Havainnot:	Dialogisuuteen ohjaavat muutokset:
1. Kotoa lähteminen	A) Fläppipaperit B) Aihe valmiina C) Kaikki paikalla D) Laaja tila	A) Tyhjä paperi, liian kaukana osallistujista. B) Ei mahdollisuutta vaikuttaa aiheen valintaan. C) Ketkä eivät halunneet olla paikalla, eivät osallistuneet. Halusivat lähteä pois tilanteesta. D) Keskustelu ei yhteistä, tuli pieniä keskusteluporukoita.	A) Tilan järjestely uudelleen, jotta saadaan paperi tarkoituksenmukaisesti B) Kerran lopussa valittiin osallistujien kanssa seuraavan kerran aihe + jätettiin "aiheenehdotuspaperi" ruokailutilan seinälle. D) Ohjaajan roolin tarkentaminen.
2. Asuminen	A) Fläppipaperi osallistujien ulottuvilla B) "Aiheenehdotuspaperi" ruokailutilan seinällä. Aamupalavereissa aiheen kysyminen osallistujilta C) Osallistujat ei valmiina paikalla D) Tiivis tila, sohvot ja nojatuolit piirissä sohvapöydän ympärillä.	A) Paperi tyhjänä. B) Seinällä vain yksi ehdotus, osallistujien ehdotukset: raha & maailman meno C) Vapaaehtoisuus tulla mukaan, paikalle tuli paljon halukkaita. D) Keskustelu yhteisempää, non-verbaalinen viestintä enemmän käytössä	A) Fläppipaperin jättäminen pois, tilalle keskustelun tiivistäminen vihkoon B) Seuraavan kerran aiheen valinta asukkaiden kanssa edellisen kerran lopussa C) Ei muutoksia D) Piirimuodostelma pidettiin

<p>3. Maailman meno</p>	<p>A) Keskustelun tiivistäminen vihkoon</p> <p>B) Osallistujien toivoma aihe</p> <p>C) Osallistujat ei valmiina paikalla</p> <p>D) Ulkotila</p>	<p>A) Myös ne, jotka eivät olleet paikalla, tietävät mistä aiheista on keskusteltu.</p> <p>B) Kiinnostavia ja innostavia keskusteluja maailmalla tapahtuvista asioista</p> <p>C) Halukkaat osallistuivat</p> <p>D) Tila haastava kuulemisen ja keskittymisen kannalta. Paljon häiriöääniä. Korkea lämpötila.</p>	<p>A) Vihkon valmistaminen sekä henkilökunnan perehdyttäminen vihkon käyttöön</p> <p>B) Ei muutoksia</p> <p>C) Ei muutoksia</p> <p>D) Tilan järjestely etukäteen keskittymistä ja kuulemistä tukeväksi. Jokaista asukasta neuvottiin ottamaan aurinkolasit ja/tai hattu mikäli osallistui.</p>
<p>4. Raha</p>	<p>A) Keskustelun tiivistäminen vihkoon</p> <p>B) Osallistujien toivoma aihe</p> <p>C) Osallistujat ei valmiina paikalla</p> <p>D) Ulkotila</p>	<p>A) Toimiva tapa dokumentoida aiheet</p> <p>B) Motivaatio osallistua, kun aihe on mielenkiintoinen</p> <p>C) Vapaaehtoisuus ja itsemääräämisoikeuden tukeminen</p> <p>D) Raikas ilma, aurinko, puhuttava kovemalla äänellä.</p>	<p>Ohjausvastuun siirtäminen henkilökunnalle ja ohjaamiseen liittyvien asioiden kerääminen.</p>

Tarinatuokion säännöt:

- 1. Osallistuminen on vapaaehtoista.** Jokainen asukas kutsutaan henkilökohtaisesti tarinatuokioon, mutta osallistuminen on heistä itsestään kiinni. Jos/kun joku ei osallistu, siitä ei tehdä sen suurempaa numeroa ☺ On myös sallittua lähteä pois tarinatuokiolta tai palata takaisin kesken tuokion, jos siltä tuntuu.
- 2. Ne, jotka ovat tarinatuokiossa paikalla, ovat juuri ne oikeat ihmiset.**
- 3. Jokainen saa osallistua tuokioon haluamallaan tavalla,** esim. osallistumalla keskusteluun, seuraamalla, olemalla läsnä.
- 4. Mitä tuokiossa tapahtuukaan on ainoa, millä on merkitystä ☺**
- 5. Tarinatuokion alkaminen ja loppuminen tapahtuvat juuri oikeaan ja sovittuun aikaan.** Tarinatuokio on tarkoitettu kestämään n. 30 minuuttia. Jos se kuitenkin loppuu aikaisemmin tai venähtää, on sekin täysin oikea tapa loppua.

Ohjeita ja vinkkejä ohjaajalle

- Aiheet tuokioille valitaan yhdessä edellisen tuokion lopulla. Jos viikolla esim. aamukokouksissa tulee hyviä aiheita, kannattaa niitä poimia ”takataskuun”.
- Panosta rennon, mukavan ja hyväksyvän ilmapiirin luomiseen. Huumorin käyttö, kannustaminen, avustaminen ilmaisussa on sallittua. Te tunnette asukkaat ja tiedätte asioita, jotka sytyttävät, joten käyttäkää niitä ;)
- Keskusteluta osallistujia. Kun bongaat joltakin vaikkapa hyvän kannanoton johonkin ja näet jonkun toisen pohtivan ilmeen, kysy mitä mieltä hän oli toisen esittämästä asiasta. Näin tulet vaivattomasti luoneeksi vuoropuhelua, jossa saattaa syntyä jotakin uutta. Uusi mielipide, uusi yhteisymmärryksen häivähdys kahden ihmisen välille, yhdistävä tekijä, yllättävä tieto...
- Ota aina varusteeksi kiireetön ja tutkimusmatkailijamainen asenne. 😊

Sosiaali- ja terveystieteiden ala

OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTILOMAKE TYÖELÄMÄN EDUSTAJILLE

Opiskelija(t)	Arvioija
Opinnäytetyön nimi	

Opinnäytetyön toteutuksen ja tulosten hyödynnettävyys

Opiskelijan vastuullisuus: vuorovaikutus, tiedottaminen ja yhteistyö opinnäytetyöprosessin aikana

Tulosten ja opinnäytetyöprosessin esittely

Päiväys ja allekirjoitus
